

preveč faktografsko opisovanje, ki se mu je sicer ob taki temi teže izogniti. Ponekje sploh ne bi škodovala ustrezna kritična nota spričo takratnih dogajanj. Skratka, pogrešamo analizo.

Boris Mlakar

William Craig, Enemy at the Gates – The Battle for Stalingrad. Hodder and Stoughton. London. Sydney – Auckland. Toronto

Knjiga je prikaz bitke za Stalingrad v drugi svetovni vojni. Tekst je zaobsežen na 395 straneh, epilog o preživelih borbih od 396 do 407, obsežna bibliografija od strani 400 do 420, opombe k posameznim poglavjem od 421 do 437, indeks imen od 441 do 457 ter na zadnji strani še kratka avtorjeva biografija:

William Craig je bil rojen v Concord, Massachusetts, doktoriral je na univerzi Columbia. Njegova prva knjiga je bila Padec Japonske (The Fall of Japan). Leta 1971 je objavil prvi roman Taškentska kriza (The Taskent Crisis), medtem ko je delo Bitka za Stalingrad oziroma Sovražnik pred vrati (Enemy at the Gates) doseglo vrh njegovega petletnega raziskovalnega dela.

Dogajanje, ki je vsebina Craigove knjige, je dobro poznano. Dne 5. avgusta 1942 se je nemška armada pod poveljstvom generalnega polkovnika Fridricha von Paulusa pričela prek stepe valiti proti Volgi. Tam je bil njen cilj Stalingrad. Prvotno v nemških načrtih te ofenzive ni bilo. Ko pa so odkrili pomanjkljivosti sovjetske obrambe na tem področju, so armado preusmerili od Kavkaza k severneje ležečim strateškim ciljem.

Petnajst poglavij knjige je posvečeno nemškemu napredovanju k Stalingradu, vdoru v mesto in osvojitvi njegovih posameznih predelov ter zagrizenemu, odločnemu in junaškemu odporu njegovih branilcev.

V teh poglavjih prepleta avtor dogajanje pri obeh sovražnikih od spodaj navzgor in obratno, torej od vojaka in oficirja na pohodu, prek poveljujočih štabov v spopad zapletenih armad pa tudi vlogo in odločitve vrhovnih poveljstev. Vtis imamo, da je v podatkih za nemško stran nekoliko izdatnejši. Verjetno je laže prišel do zaželenih virov.

V drugem in tretjem poglavju poskuša orisati vzdušje in način delovanja Hitlerjevega poveljstva v Vinici in Stalina ter njegovih sodelavcev.

Sovjetski odpor v bitkah do Stalingrajskih predmestij se mu ne zdi vreden večje pozornosti. Saj že 23. avgusta 1942 v popoldanskih urah dosežejo von Paulusovi oddelki krajši odsek Volge, severno od Stalingrada. Nemci Stalingrad strahotno, uničujoče bombardirajo. Hkrati pa v naslednjih dneh pospešeno prodirajo tako v koridorju med Donom in Volgo kakor tudi nekoliko južneje od mesta.

Sele v smrtni nevarnosti se zgane mesto k obrambi. Poveljujoča Jeremenko in Hruščev (zadnji kot član vojnega sveta stalingrajske fronte) se sicer preselita prek Volge, vendar zamenjata Golikova z V. I. Čujkovim, ki postane neomajen branilec mesta. Po devetem poglavju so opisane številne podrobnosti nemškega prodiranja v mesto in boja za vsako ulico, vsako hišo, pozneje pa boji v industrijskem delu Stalingrada. Nemci so postopoma zasedli sicer devet desetih mesta, vendar je branilec uspelo obdržati področja velikih tovarn: tovarne traktorjev, kemično tovarno Lazur, tovarno „Rdeči oktober“ in tovarno topov „Barikady“.

Avtor je v to obdobje vpletel na desetine drobnih zgodb junaštva in odločnosti, seveda na obeh straneh.

V drugem delu, ki prav tako obsega petnajst poglavij, opisuje avtor sovjetsko ofenzivo, obkolitev šeste armade, poskuse, da bi jo rešili obkolitve, njeno agonijo, vdajo in posledice ujetništva nemških, italijanskih in romunskih vojakov.

Bitka za Stalingrad je po svoji srditosti ena največjih bitk v zgodovini človeštva. Njene posledice so bile za obe strani odločilnega pomena: za Nemce je pomenila zaton „tisočletnega Reicha“, za Sovjete vzpon k vlogi supersile. Terjala je skoraj dva milijona življenj. Statistike vsekakor niso popolnoma točne. Vendar drži podatek, da je od 120.000 Italijanov le 12.000 nekdanjih vojakov spet videlo domovino.

Craig je uporabil posebno metodo, ki utegne biti v zgodovinopisju sporna. Tako rekoč iz tedna v teden, včasih celo iz dneva v dan plete zgodbo iz stoterih podrobnosti, pri čemer upošteva dogajanja na obeh straneh, od poveljstev do zanimivih doživetij navedenih vojakov in nižjih poveljnikov. Svojih virov ne navaja neposredno, najdemo jih šele med opombami. Tako je zgodovinarje sicer prikrajšal za skladnost z znanstveno metodologijo, ustvaril pa je zares živo in napeto pripoved, bolj roman, ki pa bazira na resničnem dogajanju. Ali je na kakšnem mestu prizadeta znanstvena resnica na račun kakšnega bolj svobodnega interpretiranja dogodkov, ni mogoče ugotoviti brez hkratnega komparativnega študija obstoječih virov.

Za še vedno čustveno opredeljenega bralca je v Craigovem delu poudarek na nemški strani. Na voljo je imel več nemških virov in osebnih izpovedi; navsezadnje se je Stalingrad za Nemce spremenil v pošasten kolektivni grob.

Knjigi Williama Craiga ni mogoče odrekati vrednosti, tako zaradi vrste novih, doslej nepoznanih dogodkov, kakor zaradi nove osvetlitve okoliščin. Avtor je gotovo dosegel svoj namen. Za obdelavo svoje knjige je porabil polnih pet let, obiskal tri kontinente in intervjuval na stotine preživelih borcev; dalje je, kar je razvidno iz njegove obsežne bibliografije, pregledal arhiva v Freiburgu in Washingtonu, obiskal dokumentacijski center v Izraelu ter današnji Volgograd v Sovjetski zvezi.

Nada Kobal

Dore Klemenčič – Maj: Izgubljeni zapiski, Izdala in založila Partizanska knjiga. Ljubljana 1972, str. 353.

Spomini so zasnovani na dnevniških zapiskih, ki jih avtor piše vse življenje. So zapiski človeka, ki je predvsem umetnik, ki riše, piše in razmišlja. Med vojno pa mu je propadlo sedem dnevniških zvezkov.

Njegovo delo bi lahko razdelili na obdobje pred II. svetovno vojno, ko je bival v Banjaluki kot gimnazijski profesor risanja, na čas orožnih vaj v Delnicah, v II. planinskem polku, na obdobje po aprilu 1941, po zlomu stare Jugoslavije, na nemško vojno ujetništvo, na vrnitev v Banjaluko, na služenje vojaščine v tem mestu, na ustaške zapore, na bivanje med četniki, odhod iz Bosne ter prihod in srečanje s slovenskimi partizani 25. aprila 1943 v Bojancih ter na začetek partizanstva v Šerčerjevi brigadi.

Spomini se vrste, tako kot je potekala njegova pestra medvojna pot. Ob razpadu Jugoslavije je na poti iz Delnic padel v Novem mestu v nemško ujetništvo. Prek Celja in Wolfsberga (tu je bil 5 dni) so ga poslali v taborišče vojnih ujetnikov Oflag 6 B pri vasi Doëssel v Westfaliji. Iz tega časa je zanimivo predvsem njegovo umetniško ustvarjanje. V taborišču so pripravili tudi umetniško razstavo. Poleg Klemenčiča so razstavljali Marij Pregelj, Slavko Pengov, karikaturist Ježa Lucić ter Kastelančič iz Zagreba in drugi